

Wpływ działań rewitalizacyjnych na zmianę wizerunku oraz jakość życia w miastach rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii

dr hab. inż. arch.
ALINA PANCEWICZ, PROF. PŚ
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0002-5906-0409

inż. arch.
WIKTORIA JANIKOWSKA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0002-2903-2116

inż. arch.
NATALIA TADLA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0002-5394-3753

inż. arch.
KAROLINA WAWRZONOWSKA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0002-5708-7309

Działania rewitalizacyjne podejmowane na obszarach zdegradowanych są istotną częścią procesu przekształceń miast i regionów przemysłowych. Ich skutki widoczne są nie tylko w krajobrazie miast, ale także wpływają na poprawę jakości życia społeczności miejskich. Przedmiotem artykułu są działania rewitalizacyjne podejmowane w miastach należących do rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM). Celem badań jest identyfikacja oraz rozmieszczenie zrealizowanych, a także planowanych projektów rewitalizacji obiektów i obszarów zdegradowanych, a ponadto ocena ich wpływu na zmianę wizerunku miast przemysłowej metropolii oraz poprawę warunków życia społeczności miejskich¹.

Rodzaje działań rewitalizacyjnych podejmowanych w miastach rdzenia GZM

W ostatnich kilkudziesięciu latach miasta rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii przeszły głęboką transformację. Celem odnowy zdegradowanych obszarów i obiektów miejskich stało się nie tylko przywrócenie ich do życia, ale także realizacja strategicznych kierunków, miejskich aspiracji, zdefiniowanie nowej jakości urbanistycznej oraz architektonicznej prowadzącej w kierunku kształtowania zrównoważonego wizerunku regionu [2]. Podejmowane działania rewitalizacyjne można rozpatrywać w kilku grupach określanych przez funkcje związane z rozwojem przedsiębiorczości, usługami, kulturą, zabudową mieszkaniową, terenami sportowo-rekreacyjnymi i przyrodniczymi². Badania każdej z tych grup opierały się na wskazaniu różnych sposobów wykorzystania obiektów i obszarów zdegradowanych. W przypadku rozwoju przedsiębiorczości uwzględniono takie funkcje, jak: inkubatory przedsiębiorczości, inkubatory technologiczne, parki przemysłowe, parki naukowo-

-technologiczne, strefy aktywności gospodarczej, uczelnie wyższe. Funkcje usługowe były definiowane przez centra handlowe, supermarkety, biura, gastronomię. Ich częścią były również centra biznesowe czy obiekty kultury religijnej. Do projektów realizowanych oraz planowanych w kierunku wprowadzenia funkcji kulturowej wliczono: muzea, galerie, centra i obszary kultury, a także tereny i obiekty wystawienniczo-targowe. Wśród badanych przykładów dotyczących zabudowy mieszkaniowej znalazły się lofty oraz zespoły mieszkaniowe. Do ostatniej grupy działań rewitalizacyjnych, prowadzonych w kierunku przyrodniczym, a także sportowo-rekreacyjnym, wliczono sztuczne zbiorniki wodne, kąpieliska, parki, skwery miejskie, obszary przyrodnicze objęte ochroną, obiekty i ośrodki sportowe. Dodatkowo w każdej kategorii znalazły się również pojedyncze działania, które nie klasyfikowały się do żadnej z wcześniej wymienionych grup. W trakcie prowadzonych badań zidentyfikowano łącznie ponad 200 zrealizowanych, a także planowanych projektów podejmowanych na obszarach i w obiektach zdegradowanych [1] (rys. 1).

Rozmieszczenie działań rewitalizacyjnych na obszarach miast rdzenia GZM

Podział na pięć grup działań rewitalizacyjnych oraz ich uszczegółowienie pod kątem sposobów wykorzystania obiektów/obszarów pod nowe funkcje pozwoliły na przeanalizowanie ich rozmieszczenia w miastach rdzenia GZM oraz oszacowanie płynących z korzyści społecznych, gospodarczych, środowiskowych.

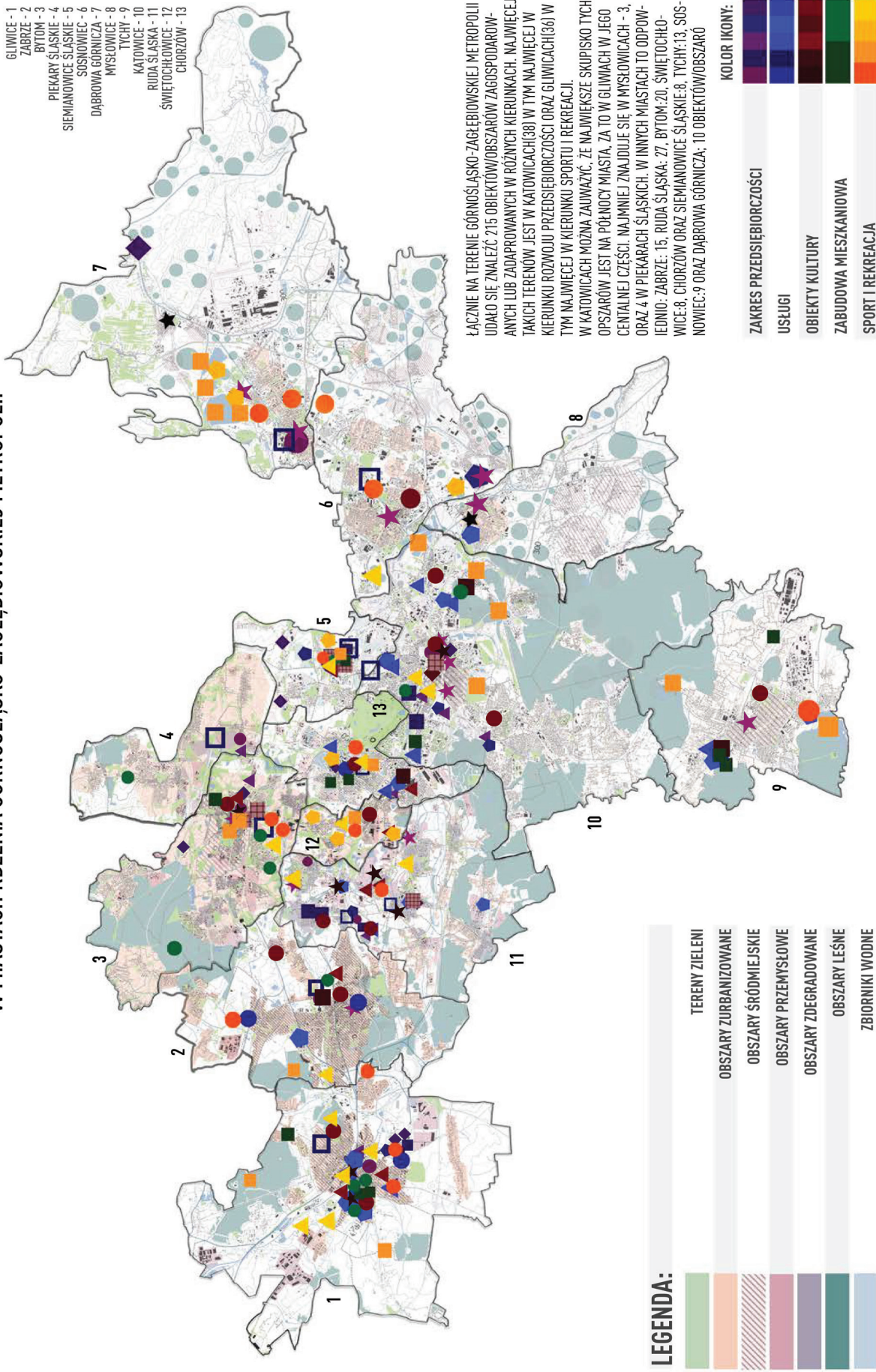
Rewitalizacja w kierunku rozwoju przedsiębiorczości

Największą liczbę działań rewitalizacyjnych prowadzonych w kierunku rozwoju przed-

¹ Podstawą prowadzonych badań były prace seminaryjne studentów I roku studiów II stopnia na kierunku Architektura prowadzonego na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej, wykonane w roku akademickim 2020/2021 w Katedrze Urbanistyki i Planowania Przestrzennego, w ramach przedmiotu Odnowa zdegradowanego krajobrazu miejskiego pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Aliny Pancewicz, prof. PŚ.

² Badania bazujące na takim podziale, dotyczące rozmieszczenia terenów przemysłowych i zdegradowanych w skali województwa śląskiego, zostały przeprowadzone w 2010 roku przez zespół autorski: W. Jarczewski, M. Huculak i W. Śmietana [3]. Stały się one punktem wyjścia do prowadzenia poszerzonych badań nad miastami rdzenia GZM.

ZREALIZOWANE I PLANOWANE PROJEKTY REWITALIZACJI OBSZARÓW/OBIEKTÓW POPRZEMYSŁOWYCH I ZDEGRADOWANYCH W MIASTACH RDZENIA GÓRNOŚLĄSKO-ZAGŁĘBIOWSKIEJ METROPOLII

ODNOWA ZDEGRADOWANEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO | AUTORZY: EWA SARNA, DOMINIKA LUDVIKOVÁ, PATRYK KONIOR | PROWADZĄCA PRZEDMIOT: DR HAB. INŻ. ARCH. ALINA PANCEWICZ | ROK AKADEMICKI 2020/2021 | RARI

Rys. 1. Zrealizowane i planowane projekty rewitalizacji obszarów/obiektów poprzemysłowych i zdegradowanych w miastach rdzenia GZM – synteza, aut.: E. Sarna, D. Ludviková, P. Konior; na podstawie [1]

siębiorczości można zaobserwować w Katowicach i Gliwicach. W znacznej części leżą one w obszarach śródmiejskich lub w ich pobliżu. Często tego typu przekształceniom podlegały obiekty oraz tereny kopalni węgla kamiennego, adaptowane na nowe sektory rozwoju gospodarczego. Oprócz nich ponownemu zagospodarowaniu, a także adaptacji podlegały budynki fabryk, hut, browarów oraz takie obiekty jak dawne kasyno oficerskie czy gmach Sejmu Śląskiego. Najmniej działań rewitalizacyjnych prowadzonych w kierunku zwiększenia aktywności gospodarczej można zaobserwować we wschodniej części rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii – Dąbrowie Górniczej, Mysłowicach oraz Sosnowcu [1].

Rewitalizacja w kierunku usług

Lokalizacja obiektów adaptowanych w kierunku funkcji usługowych w miastach GZM jest zróżnicowana i rozproszona w centrach, a także na obrzeżach miast. Gastronomia oraz biura to rodzaje usług, które się wzajemnie dopełniają i które zdecydowanie zdominowały pozostałe sektory. Są to inwestycje podejmowane m.in. na terenach dawnych fabryk, hut czy browarów. Przykładami działań powtarzającymi się w każdym z analizowanych miast są centra handlowo-usługowe. Przynoszą one jedne z istotniejszych w skali miast korzyści ekonomicznych. Najrzadziej występującym typem adaptacji terenów/obiektów zdegradowanych są supermarkety, widoczne jedynie w pojedynczych przykładach w Katowicach czy Rudzie Śląskiej [1].

Rewitalizacja w kierunku obiektów i obszarów kultury

Podobnym zróżnicowaniem pod kątem lokalizacji cechują się działania rewitalizacyjne prowadzone w kierunku kultury. Przeważnie umiejscowione są one wewnątrz obszarów śródmiejskich. Ten sektor zdominowały muzea pojawiające się niemal w każdym analizowanym mieście. W kontraście do poprzednich kierunków działań oprócz budynków przemysłowych również licznemu zagospodarowaniu podlegały dawne obiekty użyteczności publicznej i budynki mieszkalne, takie jak: wille, muzea, teatry, kamienice. Najbardziej spektakularnym, komplementarnym działaniem jest rewitalizacja zdegradowanych terenów KWK „Katowice” na tzw. Strefę kultury. Najrzadszym kierunkiem rewitalizacji wśród funkcji kulturowych są adaptacje na tereny i obiekty wystawiennicze oraz targowe. Te zlokalizowane są jedynie w Gliwicach i Katowicach [1].

Rewitalizacja w kierunku zabudowy mieszkaniowej

Pomimo ogromnego zasobu terenów i obiektów przemysłowych ich wykorzysta-

nie na cele mieszkaniowe jest niewielkie. Miastami, które podjęły się adaptacji w kierunku zabudowy mieszkaniowej, są: Katowice, Tychy, Gliwice, Siemianowice Śląskie, Chorzów oraz Zabrze, gdzie można zaobserwować średnio około dwa do trzech przykładów tego rodzaju działań (łącznie blisko dwadzieścia). Gliwice są miastem posiadającym największą liczbę adaptacji zdegradowanych budynków oraz terenów na cele mieszkaniowe. Większość z nich jest zlokalizowana w ścisłym centrum miasta. Po przeanalizowaniu przykładów można stwierdzić, że nie ma wyraźnej preferencji podejmowanych w tym zakresie działań – oba kierunki (zarówno lofy, jak i zespoły mieszkaniowe) są jednakowo często realizowane. Spośród wszystkich analizowanych projektów rewitalizacji jest to najmniej powszechny kierunek działań [1].

Rewitalizacja w kierunku sportu i rekreacji

Przyrodniczy i rekreacyjno-sportowy kierunek rewitalizacji jest zdecydowanie najczęściej wybierany jako pożądany kierunek działań. Odgrywa on niezwykle ważną rolę z punktu widzenia potrzeb społeczności miejskich, a także funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Dominacja tego rodzaju inwestycji występuje na terenach, na których prowadzona działalność gospodarcza doprowadziła do utworzenia sztucznych zbiorników wodnych. Najliczniej wyposażona w miejsca sportu i rekreacji na zdegradowanych obszarach jest wschodnia część rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Brak tego typu działań można zaobserwować jedynie w dwóch miastach: Piekarach Śląskich oraz Mysłowicach [1].

Wnioski

Specyfika miast rdzenia GZM i ich przemian rozpatrywana w kontekście rewitalizacji obiektów oraz obszarów zdegradowanych jest wielowymiarowa. Powinna być rozważana nie tylko w kontekście dominujących kierunków rozwoju i ich rozmieszczenia, ale również przez pryzmat sposobów planowania, finansowania czy organizowania całego procesu przekształceń. Dzięki szeroko pojętej rewitalizacji tereny przemysłowe stały się szansą rozwoju całego regionu, a także zmiany wizerunku i poprawy jakości życia społeczności miejskich. Postrzeganie metropolii zmienia się właśnie przez działania, które łączą poszanowanie kontekstu miejsca, potencjał lokalnego dziedzictwa kulturowego z wprowadzaniem wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych, symbolizujących oraz identyfikujących współczesne miasta. Stereotypowy obraz mocno uprzemysłowionych czy mało atrakcyjnych miast rdzenia GZM zastępują projekty dające szansę na nową jakość zamieszkania, pracy i wypoczynku, otwierające drogę do poszukiwa-

nia równowagi pomiędzy środowiskiem zbudowanym a przyrodniczym oraz kształtowania nowej krajobrazowej tożsamości miast przemysłowych.

Bibliografia:

- [1] Prace seminaryjne studentów I roku studiów II stopnia na kierunku Architektura wykonane w ramach przedmiotu odnowa zdegradowanego krajobrazu miejskiego prowadzonego pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Aliny Pancewicz, prof. PŚ w roku akademickim 2020/2021 na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej [materiały niepublikowane].
- [2] Pancewicz A., 2011, Środowisko przyrodnicze w odnowie krajobrazu poprzemysłowego, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- [3] Jarczewski W., Huculak M., Śmietana W., 2010, Korzyści społeczne, ekonomiczne i środowiskowe wynikające z rewitalizacji terenów zdegradowanych, w tym poprzemysłowych, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.

DOI: 10.5604/01.3001.0014.7832

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA

Pancewicz Alina, Janikowska Wiktoria, Tadla Natalia, Wawrzonowska Karolina, 2021, Wpływ działań rewitalizacyjnych na zmianę wizerunku oraz jakość życia w miastach rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, „Builder” 4 (285). DOI: 10.5604/01.3001.0014.7832

Streszczenie: Przedmiotem artykułu są działania rewitalizacyjne podejmowane na zdegradowanych obszarach miast należących do rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Wybrane przykłady obejmują działania prowadzone w kierunku rozwoju: przedsiębiorczości, usług, kultury, zabudowy mieszkaniowej, sportu, rekreacji. Celem badań jest identyfikacja, a także rozmieszczenie zrealizowanych i planowanych projektów rewitalizacji obiektów, obszarów zdegradowanych, a ponadto ocena ich wpływu na zmianę wizerunku miast poprzemysłowej metropolii oraz poprawę warunków życia społeczności miejskich.

Słowa kluczowe: rewitalizacja zdegradowanych obszarów poprzemysłowych, potencjał lokalnego dziedzictwa kulturowego, wizerunek, jakość życia

Abstract: IMPACT OF REVITALISATION ACTIVITIES ON CHANGING THE IMAGE AND THE QUALITY OF LIFE IN THE CITIES OF METROPOLIS GZM CORE. The subject of the paper are revitalization activities undertaken in degraded areas of cities belonging to the core of the Metropolis GZM. The selected examples include activities undertaken for the development of entrepreneurship, services, cultures, housing, sports and recreation. The aim of the study is to identify and locate completed and planned projects for the revitalisation of buildings and degraded areas, and to assess their impact on changing the image of the cities of the post-industrial metropolis, and improving the living conditions of urban communities.

Keywords: revitalization of degraded post-industrial areas, the potential of local cultural heritage, image, quality of life